

HUMANİTAR VƏ SOSIAL ELMLƏR

UOT-316.35

Hüseyn Qaraşov,
Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası,
sosiologiya elmləri doktoru, professor
jurnal@aesma.edu.az

**DAVAMLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNİN HƏYATA
KEÇİRİLMƏSİNƏ DOĞRU**

Məqalədə davamlı inkişafın məqsədləri barədə ətraflı məlumat verilir, bu məqsədlərə çatmaq üçün Azərbaycanda həyata keçirilən islahatlar geniş təhlil olunur. Bildirilir ki, həmin məqsədlərə nail olmaq üçün ölkəmizdə həm dövlət, həm də qeyri-hökumət təşkilatları səviyyəsində sanballı işlər görülür, insanların rifahının daha da yaxşılaşması üçün beynəlxalq təcrübəyə müraciət olunur.

Məqsəd - davamlı inkişaf məqsədlərinin həyata keçirilməsi yollarının təhlili

Metodologiya - tarixi və müqayisəli təhlil

Tədqiqatın nəticələri - davamlı inkişafın məqsədlərinə nail olmaq üçün yeni təkliflər irəli sürülür

Açar sözlər: davamlı inkişaf məqsədləri, cəmiyyət, rifah, həmkarlar təşkilatı, iqtisadiyyat, insan kapitalı, ekoloji təhlükəsizlik, məşğulluq

Giriş

Davamlı inkişaf gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını qarşılamaq imkanına xələl gətirmədən, bugünkü ehtiyacların qarşılanmasına imkan verən inkişafdır. Davamlı inkişaf, eyni zamanda, bəşəriyyətin ən müasir, müərəqqi, gələcək nəsillərin tələblərini nəzərdə tutan, onların imkanlarını məhdudlaşdırmayan, insan potensialı və kapitalını, yeni biliklərin səfərbər olunmasını əsas şərt kimi qəbul edən, ətraf mühitin mühafizəsini və yaxşılaşdırılmasını nəzərdə tutan inkişaf yoludur.

Davamlı inkişaf insanlar üçün möhkəm əsaslı gələcək qurmaq üçün birgə razılaşdırılmış səylər göstərməyə çağırır. Davamlı inkişafa nail olmaq üçün, üç təməl element bir-biri ilə uzlaşdırılmalıdır: iqtisadi artım, inklüziv cəmiyyət və ətraf mühitin mühafizəsi. Bu elementlər bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəlidir və hamısı fərdlərin və cəmiyyətlərin rifahı üçün vacibdir. Yoxsulluğun bütün formalarının və ölçülərinin aradan qaldırılması davamlı inkişaf üçün inkarolunmaz şərtidir (1, s.15). Buna nail olmaq üçün, hamı üçün daha böyük imkanlar yaradan, bərabərsizlikləri azaldan, ilkin yaşayış standartlarını yüksəldən, ədalətli sosial məsələlərdə və əlçatarlığa şərait yaradan, təbii ehtiyatların və ekosistemlərin davamlı şəkildə idarə olunmasına şərait yaradan və hər kəs üçün bərabər imkanlar yaradan iqtisadi artım təşviq olunmalıdır.

Müasir dünyada təbiət – cəmiyyət münasibətlərinin kəskinləşməsi artıq BMT-nin və bütün nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların və dünya ölkələrinin narahatlığına və təşvişinə səbəb olmuşdur. Doğrudan da bu gün təbiətə göstərilən təsirlər, ona vurulan ağır zərbələr ekosistemlərin, biosferin, ətraf mühitin və onun amillərinin təbii və normal ahəngini ağlasığmaz dərəcədə pozmuş və bəşəriyyətin həyatını təhlükə qarşısında qoymuşdur. İnsan fəaliyyətinin biosferə, ekosistemlərə göstərdiyi neqativ təsirlər, təbiət – cəmiyyət münasibətlərinin müasir vəziyyəti, sosial – iqtisadi məsələlər, cəmiyyətin hazırki problemləri və s. qlobal və planetar əhəmiyyətli məsələlərdir. Qeyd etmək lazımdır ki, XX əsr insanın təbiətə, onun sərvətlərinə qəddar münasibət bəslədiyi dövr kimi bəşəriyyətin tarixinə qara səhifə ilə həkk olunub: məsələn XX əsrdə kosmik fəzadakı

tədqiqatlar və süni peyklərin buraxılması, I və II dünya müharibələri, fabrik, zavod, və s. istehsal müəssisələrinin tullantılarının çoxalması, kənd təsərrüfatında işlədilən kimyəvi preparatlar atmosfərə mənfi təsiri, ekoloji tarazlığın pozulması, ətraf mühitin çirklənməsi nəticəsində müxtəlif xəstəliklərin çoxalması müşahidə edilir. Bir sözlə, təbiətə və onun sərvətlərinə çox güclü zərbələr endirilib, okean, dəniz, göl və çaylar zəhərli və zərərli kimyəvi maddələrlə çirklənib. Qeyd olunanlar Davamlı İnsan inkişafına olduqca neqativ təsir göstərən başlıca amillər hesab olunur (1, s.22-23).

Dünyəvi dövlət quruculuğunu həyata keçirən Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzu getdikcə artır və geostrategiya əhəmiyyəti yüksəlir. Hazırda dünyada gedən qloballaşma prosesində fəal iştirak edən respublikamızın Şərq və Qərb arasındakı münasibətlərin inkişafında da rolu yüksəlir. Son illərdə respublika rəhbərliyinin uğurla həyata keçirdiyi neft strategiyası və ölkəmizin beynəlxalq enerji layihələrinin reallaşmasındakı iştirakı buna sübutdur. Bu baxımdan Ümummilli liderimiz H.Əliyev hələ 2000-ci ildə Minilliyin Zirvə Görüşündəki öz çıxışında qloballaşma prosesində Azərbaycanın regionda geostrategiya əhəmiyyətindən bəhs edərək demişdir: “Azərbaycan qloballaşmanın inkişafına müsbət mənada öz töhfəsini verir. Mənim ölkəm dünya miqyasında geostrategiya əhəmiyyətə malik öz coğrafi mövqeyindən, ehtiyatlarından və potensialından istifadə edərək Şərq ilə Qərb arasında zəngin tarixi keçmişdən başlanan və gələcəyə istiqamətlənən körpü rolunu səmərəli surətdə həyata keçirir. Biz Böyük İpək yolunun bərpası, Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin yaradılması və Xəzər hövzəsinin karbohidrogen ehtiyatlarının hasilatı və dünya bazarlarına nəqli üçün çox böyük səylər göstəririk”(1,s.15).

Davamlı İnsan İnkişafı probleminin getdikcə aktuallaşdığını nəzərə alan Respublika rəhbərliyi BMT İnkişaf Proqramının tövsiyəsinə əsaslanaraq BMT-nin Rio konfransı (1992), Minilliyin Forumu (2000), Yohannesburq Sammitində (2002) qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərdən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məqsədi ilə bu problemi hökumət siyasətinin prioritetinə çevirmək istiqamətində ciddi tədbirlər görməyə başlamışdır. Bu tədbirlərdən biri Azərbaycan xalqının ümummilli liderinin 2 mart 2001-ci il tarixli, 636 sayılı sərəncamına əsasən «Yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı»nın hazırlanmasıdır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 25 oktyabr 2002-ci il tarixdə bu proqramın təqdimatına həsr olunmuş Ümummilli konfrans keçirilmişdir.

Ulu Öndər H.Əliyevin 26 dekabr 2001-ci il tarixli 612 sayılı Fərmanının 19-cu bəndinə əsasən Azərbaycanda Davamlı İnkişaf üzrə Milli Hesabat hazırlanmış və 2002-ci il 18 iyul tarixində bu hesabatın ictimaiyyətə təqdimatı keçirilmişdir. Bununla yanaşı, ölkədə təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsi və ətraf mühitdə ekoloji tarazlığın qorunmasını təmin etmək məqsədi ilə Ümummilli Lider «Azərbaycan Respublikasında ekoloji cəhətdən dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Proqram» və «Azərbaycan Respublikasında meşələrin bərpa edilməsinə və artırılmasına dair Milli Proqram»ın təsdiq edilməsi haqqında 19 fevral 2003-cü il tarixli sərəncam imzalamışdır(3, s.14). Nəhayət, Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Respublika Nazirlər Kabineti «Azərbaycanda Davamlı İnsan İnkişafı strategiyası»nın hazırlanması haqqında 30 oktyabr 2001-ci il tarixli, 198 sayılı sərəncam imzalamışdır. Qeyd olunan bütün direktiv sənədlər Davamlı İnsan İnkişafının strateji istiqamətlərinin hazırlanmasında mühüm hüquqi və metodoloji baza rolunu oynayır (1,s.19-20).

XXI əsrdə təbiətə, onun sərvətlərinə mənfi münasibət sanki özünün kulminasiya nöqtəsinə çatmışdır. İnsan fəaliyyətinin biosfərə güclü negativ təsiri bioloji müxtəlifliyə çox böyük sarsıdıcı zərbə vurmuş və bəşəriyyətin ümumi inkişafına tormozlayıcı təsir göstərmişdir. Qeyd olunan negativ təsirlər məhz Davamlı İnsan İnkişafı (Dİİ) konsepsiyasının formalaşdırılmasına zəmin yaratmışdır. Davamlı İnsan İnkişafının başlıca məqsədi və vəzifəsi «gələcəksiz inkişafın» və «bərabərsizliklə müşayiət olunan inkişafın» qarşısının alınması və onunla ciddi mübarizə aparılmasından ibarətdir.

Bəşəriyyətin XXI əsrdə ən başlıca prioriteti sayılan Davamlı İnsan İnkişafının əsas prinsipləri, hazırkı nəsillərin həyat, yaşayış mühitini və rifahını yüksək səviyyədə təmin etməklə, gələcək nəsillərin inkişaf imkanlarını məhdudlaşdırmamaq, yeraltı və yerüstü təbii resurslardan istifadə

zamanı rasionallığa, effektivə riayət etməklə onların resurs paylarına toxunmamaq və onları qoruyub saxlanmaqdan ibarətdir. Bu həyatı və vacib əhəmiyyətli məsələyə Ulu Öndər Heydər Əliyev həmişə çox önəmli yer verərək onu yüksək dəyərləndirmişdir. Ümummilli lider təbii ehtiyatlardan, xüsusilə bərpa olunmayan sərvətlərdən istifadənin rasionallığına, sənayenin, kənd təsərrüfatının, sosial xidmət sferalarının diversifikasiyasını, idarəetmənin və istehsalın optimallaşmasını, yeni, müasir və elmi cəhətdən əsaslandırılmış texnologiyalardan geniş istifadə olunmasını, onlara üstünlük verilməsini Davamlı İnsan İnkişafının prioriteti kimi tövsiyə edirdi.

BMT-nin 2015-ci ilin sentyabr ayında keçirilən tarixi sammitində dünya liderləri tərəfindən qəbul edilmiş “2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik”də əks olunan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri 1 yanvar 2016-cı il tarixində rəsmi şəkildə qüvvəyə minib. Hər kəsi əhatə edən və universal xarakter daşıyan bu yeni məqsədlər fonunda, qarşıdakı on beş il ərzində ölkələr “heç kəsi kənarda qoymamaq” prinsipini rəhbər tutaraq, yoxsulluğun bütün formalarına son qoymaq, bərabərsizliklərə qarşı tədbirlər görmək və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə aparmaq məqsədilə bütün səylərini səfərbər edəcəklər. “Qlobal Məqsədlər” kimi də tanınan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri Minilliyin İnkişaf Məqsədlərinin (MİM-lər) əldə etdiyi nəticələrə əsaslanır və daha da irəli gedərək, yoxsulluğun bütün formalarının aradan qaldırılmasını hədəfləyir.

Yeni Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərin özünəməxsusluğu onların bütün ölkələri, o cümlədən yoxsul, zəngin və orta gəlirli ölkələri planetin mühafizəsini təmin etmək şərtlə, tərəqqini təşviq etmək üçün tədbirlər görməyə səsləməsində əks olunur. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri təsdiq edir ki, yoxsulluğun aradan qaldırılması iqtisadi artımın təmin edilməsinə yönələn strategiyalarla əlaqəli şəkildə həyata keçirilməlidir. Onlar təhsil, sosial müdafiə və məşğulluq imkanları da daxil olmaqla geniş spektrli sosial ehtiyacları və bununla yanaşı, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə və ətraf mühitin mühafizəsini ön plana çəkir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 6 oktyabr 2016-cı il fərmanı ilə yaradılmış Dayanıqlı İnkişaf üçün Milli Əlaqələndirmə Şurası müntəzəm olaraq müvafiq istiqamətdə zəruri tədbirlər həyata keçirir. Ümumiyyətlə, dayanıqlı inkişaf məsələləri ilə bağlı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamları inkişaf prosesində reallaşır və sosial-iqtisadi sahələri əhatə edən dövlət proqramları Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri ilə uzlaşdırılır. Səhiyyə, təhsil və əmək bazarlarının inkişafı ölkədə inklüziv sosial siyasətin həyata keçirilməsinə töhfə verir, icbari tibbi sığortanın tətbiqinə başlanmasının müvafiq məqsədlərin icrasının təmin olunmasına, yoxsulluğun azaldılmasına, insan kapitalının inkişafına xidmət edir(4).

2018-ci ilin may ayında Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Konfederasiyasında “Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə doğru: davamlı inkişaf və layiqli əməyin təbliği” mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransda AHİK-in sədri professor Səttar Möhbəliyev ölkəmizdə aparılan iqtisadi islahatların əsasında rifah amilinin, insan kapitalının yüksək inkişaf səviyyəsinə nail olunmasının dayandığına toxunaraq layiqli əməyin təmin edilməsi, qeyri-formal məşğulluğun aradan qaldırılması, sosial ədalətin, işçilərin əmək və sosial hüquqlarının qorunması, əhəlinin yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsi, bazar iqtisadiyyatının təşəkkül tapması, sahibkarlığın inkişafını təmin edən əlverişli mühitin yaradılması istiqamətində bir sıra uğurların əldə edildiyini bildirib. Eyni zamanda gənclər arasında işsizliyin aradan qaldırılmasını, uşaq əməyindən istifadənin bütün formalarından imtina edilməsini, qeyri-formal iqtisadiyyatın nizamlanmasını, sahibkarlığın stimullaşdırılmasını, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını, etibarlı, təhlükəsiz iş şəraitinin yaradılmasını, əmək miqrasiyası məsələlərini əsas prioritet kimi nəzarətdə saxlandığı qeyd olunub(5).

Dayanıqlı İnkişafın 8-ci Məqsədinin, yəni, tam və məhsuldar məşğulluğa, hər kəs üçün layiqli əməyə nail olunmasının Azərbaycanda həyata keçirilən uğurlu dövlət siyasətinin əsas məqsədlərindən biri olduğu, bu istiqamətdə ölkəmizdə mühüm addımlar atılır(6, s.125). Son illər ölkəmizdə 1,9 milyon yeni iş yeri açılıb və hər il 1,1-1,2 faiz əhali artımı qeydə alınır. Bu isə o deməkdir ki, ölkəmizin əmək bazarına hər il 100 min yeni iş qüvvəsi daxil olur (11) və onların məşğulluğunun təmin edilməsi üçün lazımi tədbirlər görülməlidir.

Hazırda dünya əhalisinin 800 milyon nəfəri yoxsulluq həddindən aşağı səviyyədə yaşayır, hər 20 uşaqdan biri layiqincə təhsil ala bilmir. Bu gün şəhərlə kənd arasında tarazlıq pozulur,

qadınların iş şəraitində çətinliklər, ekoloji sahədə iqlim dəyişikliklərində baş verən kataklizmlər bir sıra problemlər yaradır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, ölkəmizdə Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərini ifadə etməklə həyata keçirilən uğurlu sosial-iqtisadi siyasət nəticəsində son illər ərzində minimum əməkhaqqı 5,2, orta aylıq əməkhaqqı isə 6,6 dəfə artıb, əhalinin maddi rifah halı yüksəlib, təhsilə diqqət daha da artırılıb. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, yoxsulluğun səviyyəsi 49 faizdən 5 faizə enib, qısa müddət ərzində iqtisadiyyata 230 milyarddan artıq vəsait qoyulub və onların xeyli hissəsi xarici sərmayədarlar tərəfindən yatırılıb (7,s.34).

Azərbaycanda siyasi və iqtisadi sabitlik bərqərar edildikdən sonra bazar iqtisadi modelinin tələblərinə uyğun dayanıqlı iqtisadi inkişafa nail olmaq üçün 200-dən çox proqram xarakterli və strateji əhəmiyyətli dövlət sənədləri qəbul edilmiş və həyata keçirilmişdir. Bütün bunların nəticəsində 2000-2017-ci illər ərzində Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) real ifadədə 15 dəfə, sənaye məhsullarının həcmi isə 11 dəfə artmışdır. Həmin dövrdə əhalinin orta aylıq əmək haqqı 12 dəfə çoxalmışdır. Son 17 il ərzində xarici ticarətin coğrafiyası genişlənmiş, onun əmtəə strukturu əsaslı şəkildə təkmilləşdirilmiş, müsbət saldo təmin edilmişdir. Bu dövrdə Azərbaycan dünyanın 190-a yaxın ölkəsinin firmaları ilə xarici ticarət əməliyyatları aparmış, qeyri-neft ixracı 5 dəfəyə yaxın artmışdır(7, s.288).

Ölkədə aparılan sistemli iqtisadi islahatlar kontekstində ətraf mühitin mühafizəsi və təbii resurslardan səmərəli istifadə məsələlərinə diqqət əsaslı şəkildə artırılmışdır. Əgər 2000-ci ildə həmin məqsəd üçün əsas kapitalla 1,7 milyon man. sərf edilmişdirsə, 2017-ci ildə həmin göstərici 117,4 milyon manata çatdırılmışdır (7, s.366).

Sahibkarlığın inkişafı, biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi iqtisadi inkişaf strategiyasının əsas və prioritet istiqamətlərindəndir. Dövlət proqramlarının qəbulundan ötən müddət ərzində ölkədə sahibkarlığın dinamik inkişaf etdirilməsi və genişləndirilməsi, sahibkarlara dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi və onların hüquqlarının etibarlı müdafiə mexanizmlərinin yaradılması istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirilmiş, ölkədə güclü özəl sektor formalaşmış, biznes və investisiya mühiti daha da yaxşılaşmış, sahibkarların sayı artaraq ölkə iqtisadiyyatının aparıcı qüvvəsinə çevrilmişdir. Görülən işlərin nəticəsində artıq 2017-ci ildə özəl bölmənin payı ümumi daxili məhsulda 84 faiz, məşğulluqda 75,8 faiz olmuş, dövlət qeydiyyatına alınmış sahibkarlıq subyektlərinin sayı 913 minə keçmişdir ki, onların da 67,2 faizi regionların payına düşür (7, s.146).

Ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətləndirilməsinə, iqtisadiyyatın diversifikasiyasına, tarazlı regional və davamlı sosial-iqtisadi inkişafa, əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına nail olunması məqsədilə 2004-cü ildən başlanmış tədbirlərin və üç regional inkişaf proqramının uğurlu icrası nəticəsində ölkədə makroiqtisadi göstəricilərin səviyyəsində yüksək artım əldə edilmiş, sosial-iqtisadi inkişaf sahəsində nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yüksəlməsində mühüm rol oynamışdır (11).

Azərbaycan Respublikasının uzunmüddətli inkişaf strategiyası ölkənin regionlarının dayanıqlı və tarazlı inkişafının təmin olunmasını, o cümlədən yerlərdə dayanıqlı inkişaf prinsiplərinə əsaslanan rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat, yüksək standartlara cavab verən sosial rifah, təbii resursların səmərəli istifadəsini və ətraf mühitin etibarlı mühafizəsini təmin edən ekoloji təhlükəsizlik sisteminin formalaşdırılmasına imkan verən əlverişli mühit yaratmağı nəzərdə tutur(8, s.78). Bütün bunlar isə - davamlı inkişafın üç təməl elementinin – makro və mikro iqtisadi artımın, sağlam cəmiyyətin və ətraf mühitin mühafizəsinin – bir biri ilə uzlaşdırılmasını tələb edir. Buna nail olmaq üçün ölkənin iqtisadi fəaliyyət sahələrində, xüsusilə sənayedə mövcud ehtiyat imkanlarından maksimum və səmərəli istifadə edilməlidir. Araşdırmalar göstərir ki, həmin ehtiyat imkanları kifayət qədərdir və onların bir qismini ümumi şəkildə aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar:

-Hazırda ölkədə fəaliyyət göstərən 2600-ə yaxın sənaye müəssisəsinin 60%-i kiçik, 30%-i orta və 10%-i isə iri müəssisələrdir;

-Sənayedə innovasiya məhsulunun xüsusi çəkisi 2017-ci ildə 0,004% təşkil etmişdir və astana həddindən (15%) olduqca aşağıdır;

-İstehsalçı müəssisələrin anbarlarında hazır məhsul ehtiyatı (qalığı) 2014-2017-ci illərdə 146% artaraq 534 milyon manata çatmışdır. Bütün qalıq məhsulun 60%-i emal sənayesinin payına düşür;

-Təkcə 2013-2017-ci illərdə ölkə sənayesində işçi axıcılığının səviyyəsi 5,2 punkt artaraq 18,1%-ə, emal sənayesində isə 7,8 punkt artaraq 22,4%-ə çatmışdır ki, bu da beynəlxalq təcrübədə nəzərdə tutulan astana həddindən 4-5 dəfə çoxdur;

-2017-ci ildə bütün iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə yaranan 27,4 milyard man. mənfəətin 22,5 mlrd. manatı və ya 82,1%-i sənaye üçün xarakterik olmuş, lakin emal sənayesində onun xüsusi çəkisi 2,6% təşkil etmişdir;

-Azərbaycanda 6000 peşə vardır, lakin onların yalnız bir mini və yaxud 16,7 %-i standartla təmin edilmişdir;

-2015-2017-ci illərdə müxtəlif səbəblərdən 2133 müəssisə ləğv edilmişdir. Onlardan 1300 kiçik, 250-si isə xarici və müştərək müəssisələrdir. Ayrı-ayrı illərdə ləğv edilən xarici və müştərək müəssisələrin xüsusi çəkisi 14-17% arasında dəyişmişdir. Ləğv edilən həmin müəssisələrdə məhsul itkisi ÜDM-ə 3,2% mənfi təsir göstərmişdir(9).

Davamlı inkişafa nail olmaq üçün iqtisadiyyat möhkəm təmələ əsaslanmalı, iqtisadi göstəricilər artırılmalı, sərmayələr genişləndirilməlidir. Müasir şəraitdə iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün klasterlərdən istifadə artırılmalıdır. Professor T.Əliyev yazır ki, klaster – coğrafi əlamətlərinə görə uzlaşan və sıx kooperasiya əlaqəsində olan, istehsalın səmərəliliyinə və fasiləsizliyinə təminat yaradan, innovativ inkişafına təkan verən, rəqabət qabiliyyətli məhsul istehsal etməyə hədəflənən, kommunikasiya və qarşılıqlı dialoq imkanlarına malik olan kiçik, orta və iri sahibkarlıq subyektlərinin, dövlət (özəl, qeyri-hökumət) elmi və təhsil təşkilatlarının, maliyyə qurumlarının, standartlaşdırma orqanlarının, logistika sistemində daxil olan şəbəkələrin, ticarət birliklərinin təmərküzləşməsi üzrə mütərəqqi idarəetmə forması və innovasiya infrastrukturudur(9).

Respublikamızda klasterləşmə prosesinin genişləndirilməsinin vacibliyi “Azərbaycan-2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında, ölkədə sənayenin inkişafına dair Dövlət Proqramında və bir sıra Strateji Yol Xəritələrində iqtisadi inkişafın prioritet istiqaməti kimi qeyd edilmişdir(10).

“Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”ndə qeyd olunub ki, universitet klasterlərinin yaradılması nəticəsində “təhsil-tədqiqat-innovasiya” zəncirinin səmərəliliyini artırmaq, ali təhsil sisteminin keyfiyyətinin yüksəldilməsi nəticəsində yüksək ixtisaslı insan kapitalı və intellektual və potensial formalaşacaq, əmək məhsuldarlığı artacaqdır (12). Belə klasterlərin yaradılması nəticəsində elmi nəticələrin istehsalata tətbiqi stimullaşdırılacaq, “təhsil-elm-istehsal” əlaqələrinin səmərəliliyi yüksələcəkdir.

Azərbaycan Respublikasında davamlı inkişaf məqsədlərinə nail olmaq üçün aparılan tədbirlər daha da sürətlənib, qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün zəruri qüvvələr səfərbər olunur və bu zaman dünya praktikasından bəhrələnmələr öz müsbət nəticəsini göstərir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Hüseynov S.Y. Davamlı İnsan İnkişafının strateji istiqamətləri. Bakı, 2003
2. Əsgərov Ə, Hüseynov, E., Hüseynov S. Davamlı İnsan İnkişafı. Bakı, 2009
3. Aliyev İ., Hüseynov S., Əsədov A. Milli iqtisadiyyat modernləşmə və davamlı inkişaf. Bakı, 2012
4. www.president.az.
5. www.ahik.az
6. Ələkbərov U. Davamlı İnsan İnkişafının əsasları. Bakı, 2007
7. Azərbaycanın statistik göstəriciləri, Bakı, 2018
8. Azərbaycanın sənayesi. Bakı, 2018
9. Əliyev T. Dayanıqlı iqtisadi inkişafda klasterlərin rolu//www.economics.com.az
10. “Azərbaycan -2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2012
11. Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üzrə Dövlət Proqramı. Bakı, 2015

12. Milli iqtisadiyyatın perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi. Bakı, 2016

Гусейн Гарашов

НА ПУТИ К ДОСТИЖЕНИЮ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Резюме

В статье дается подробная информация о целях устойчивого развития, широко анализируются реформы, осуществляемые в Азербайджане для достижения этих целей. Указывается, что для реализации этих целей в нашей стране, как государством, так и на уровне неправительственных организаций ведутся основательные работы, для дальнейшего улучшения благосостояния людей обращаются к международному опыту.

Цель - анализ путей осуществления целей устойчивого развития.

Методология - исторический и сравнительный анализ

Результат - формулируются новые предложения для достижения целей устойчивого развития.

Ключевые слова: цели устойчивого развития, общество, благосостояние, организация профсоюз, экономика, человеческий капитал, экологическая безопасность, занятость

Hussein Qarashov

TOWARD THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Summary

The article gives a wealth of information about the objectives of sustainable development, and the reforms implemented in Azerbaijan are widely analyzed. It is reported that in order to achieve these goals, considerable work is carried out both at the state and non-governmental organizations in our country and appeal to international experience for the betterment of people's welfare.

Purpose- The ways of in analysis in the implementation of sustainable development goals

Methodology - historical and comparative analysis

Findings - new proposals are being made to achieve the goal of sustainable development

Keywords: sustainable development goals, community, welfare, trade union, economy, human capital, environmental security, employment